

VLADIMÍR LIŠKA

3

ŽENY ČESKÝCH PANOVNÍKŮ

VE FAKTECH, MÝTECH A OTAZNÍCÍCH

- KONSTANCIE UHERSKÁ • MARKÉTA BABENBERSKÁ • JUDITA DURYNSKÁ •
• SVATAVA POLSKÁ • ANEŽKA PŘEMYSLOVNA • MARIE UHERSKÁ •
- POLYXENA Z LOBKOVIC • ANNA TYROLSKÁ • MARIE ANNA ŠPANĚLSKÁ •
• ELEONORA I. TOSKÁNSKÁ • MARIE TEREZIE NEAPOLSKÁ •
• KAROLINA AUGUSTA BAVORSKÁ • ZOFIE BAVORSKÁ •

Ženy českých panovníků 3

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Vladimír Liška
Ženy českých panovníků 3 – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

SVATAVA POLSKÁ ● JUDITA DURYNSKÁ ● KONSTANCIE
UHERSKÁ ● MARKÉTA BABENBERSKÁ ● ANEŽKA PŘEMYSLOVNA
● MARIE UHERSKÁ ● POLYXENA Z LOBKOVIC ●
ANNA TYROLSKÁ ● MARIE ANNA ŠPANĚLSKÁ ● ELEONORA I.
TOSKÁNSKÁ ● ELEONORA II. TOSKÁNSKÁ ● MARIE TEREZIE
NEAPOLSKÁ ● KAROLÍNA AUGUSTA BAVORSKÁ ●
ŽOFIE BAVORSKÁ

VLADIMÍR LIŠKA

③

ŽENY ČESKÝCH
PANOVNÍKŮ

VE FAKTECH, MÝTECH A OTAZNÍCÍCH

Obsah

PROLOG	9
1. První česká královna (SVATAVA POLSKÁ)	13
2. Patronka mostu (JUDITA DURYNSKÁ)	27
3. Sňatková rošáda (KONSTANCIE UHERSKÁ)	35
4. Manželská hra o moc (MARKÉTA BABENBERSKÁ)	43
5. Víc než světice (ANEŽKA PŘEMYSLOVNA)	53
6. Bojovnice s osudem (MARIE UHERSKÁ)	63
7. První dáma království (Polyxena z Lobkovic)	75
8. Zděděná nevěsta (ANNA TYROLSKÁ)	89
9. Ve víru třicetileté války (MARIE ANNA ŠPANĚLSKÁ)	97
10. Dvě Eleonory (ELEONORA I. TOSKÁNSKÁ A ELEONORA II. TOSKÁNSKÁ)	105
11. Navzdory osudu (MARIE TEREZIE NEAPOLSKÁ)	115
12. Dlouhý život (KAROLÍNA AUGUSTA BAVORSKÁ)	123
13. Tajná císařovna (ŽOFIE BAVORSKÁ)	129
EPILOG	147
Přehled použitých pramenů a literatury	157

Prolog

Po dokončení druhého dílu titulu *Ženy českých panovníků* v roce 2014 jsem se domníval, že toto téma již bylo dostatečně vyčerpáno a že jsem své čtenáře seznámil alespoň s těmi nejvýznamnějšími postavami kněžen, královen a císařoven, které v našich dějinách často sehrály významnou roli po boku českých vládařů. Lidé se mě na besedách tehdy ptali, proč jsem věnoval těmto ženám takovou pozornost, když povětšinou stály jen ve stínu svých manželů, již svým prominentním postavením určovali běh našich dějin mnohem zásadnějším způsobem svými činy a rozhodnutími.

Tehdy jsem si uvědomil, jak bývá úloha ženského živlu v historické paměti opomíjená, přinejmenším v těch případech, kdy se nejednalo o žádné výrazné osobnosti spojené s legendami, mýty a pamětí věků, jež prosívá lidské osudy, z nichž většina posléze upadne v zapomnění, aby nakonec zbyly jen ty, které lze nazvat celebritami minulosti, o nichž se dodnes vedou diskuze v kruzích historiků a literátů. A asi jen málokdo by pochyboval o tom, že osobnosti českých panovníků mezi tyto celebrity rovněž patří.

Ale tito vládci českého státu, tvořící panovnické dynastie, by ve skutečnosti nebyli tím, kým se stali, nebýt jejich manželek, neboť to byly

právě ony, od nichž se očekávalo to nejdůležitější – zajištění pokračování rodu. V tom tkvěla jejich rozhodující dějinná úloha, kterou nikdo jiný splnit nemohl.

Jistěže šlo především o to, aby přivedly na svět syny, budoucí následníky trůnu. Čím více synů, tím lépe pro panující rody, neboť trůn se dědil po meči. Ne vždy se to ovšem dařilo. Existovaly rozvody, docházelo k nečekaným úmrtím, považovaným za dílo náhod či úradků Božích. Pak se naděje na potomstvo udržovala v nově uzavíraných sňatcích.

Vzpomeňme jen knížete Oldřicha a jeho manželku Boženu, bez které by Přemyslovci po meči vymřeli mnohem dříve než v roce 1306, kdy byl v Olomouci úkladně zavražděn mladičkový král Václav III. To lucemburský král a císař Karel IV. sice měl několik synů, z nichž dva se nakonec stali českými panovníky, ale Václav IV. byl zřejmě neplodný a ani jeho nevlastní bratr Zikmund se mužského potomka rovněž nedočkal. Vláda Lucemburků rychle spěla ke svému konci, což Karel IV. určitě nepředpokládal.

A Habsburkové? Nebýt Pragmatické sankce císaře Karla VI., která zajišťovala dědická a následnická práva na trůn v rakouské říši i žijícím Habsburkům, panování tohoto mocného rodu by zřejmě skončilo už v roce 1740, nikoli až v roce 1918.

Není pochyb o tom, že osudy vládnoucích dynastií v Českém království často závisely na manželkách panujících vladařů – především na jejich schopnosti povít dědice. Habsburky nakonec zachránila Marie Terezie (1717–1780) a nemalý podíl na tom měl také její syn Leopold II. Z těchto manželských svazků v obou případech vzešlo po šestnácti dětech, i když ne všechny se dožily dospělosti.

Je tedy určitě spravedlivé, aby i manželky českých panovníků udržovala naše historiografie v národní dějinné paměti. Nejen proto, že byly společnicemi, milenkami, matkami, mecenáškami kultury a umění, ale také nositelkami moci, kterou jim jejich výjimečné společenské postavení přinášelo. Také jejich vliv na veřejné dění býval nezanedbatelný – mluvíme především o charitě a kulturním mecenášství – a jako ženy vládnoucích panovníků se často stávaly předmětem politických kalkulací, intrik i machinací a v jistém slova smyslu také symbolem určitého druhu ženské emancipace, kterou se snažily v okruhu své působnosti uplatňovat.

Třetí díl knih o ženách českých panovníků je mým posledním návratem k pozoruhodné problematice významu ženského živlu, stojícího na nejvyšším stupni světské moci v naší historii. Tvoří už jen doplněk k předešlým dvěma publikacím na toto téma a zahrnuje osudy těch proslulejších manželek českých vladařů, jež byly v předchozích dvou dílech opomenuty.

Mezi nimi jsou však tři ženy, které sice manželkami českých panovníků nebyly, ale svým vlivem se jim zcela vyrovnaly. Jde o českou světici Anežku Přemyslovnu, významnou šlechtičnu Polyxenu z Lobkovic a matku předposledního habsburského císaře Františka Josefa I. (1830–1916) Žofii Bavorskou. Snad mi čtenáři tyto tři výjimky odpustí, neboť minimálně v těchto případech šlo o ženy, které lze považovat za důležité historické osobnosti tehdejších českých panovníckých dvorů, jež se svým významem rovnaly prvořadým dobovým celebritám.

Třetí díl zároveň v epilogu přináší pojednání, v němž jsem se pokusil o stručné shrnutí týkající se vývoje ženského živlu v průběhu

několika dějinných epoch, v nichž se manželky našich panovníků pohybovaly. Činil jsem tak ve snaze přiblížit alespoň zčásti dávno již zaniklý svět žen i nejvýše postavených vrstev tehdejší feudální společnosti. Nahlédněme proto ještě jednou do hlubin zašlých věků a přibližme si životní osudy těch, o nichž tato kniha pojednává. Jejich jména sice dávno odvál čas, ale přesto nejsou a snad ani v budoucnu nebudou zapomenuta.

První česká královna

SVATAVA POLSKÁ

(* 1048 – † 1126)

Chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě se stal místem posledního odpočinku královny Svatavy Polské a jejího manžela, prvního českého krále Vratislava II.

V plejádě manželek českých panovníků zaujímá Svatava Polská čestné místo především díky tomu, že se stala vůbec první českou královnou, neboť jejím manželem byl český kníže a pozdější král Vratislav II. (vládl 1061–1092). Právě on se jako první český vladař v roce 1085 konečně dočkal královského titulu.

Vratislav II. si královskou korunu vysloužil. Jako věrný spojenec římského krále Jindřicha IV. mu pomohl k zisku císařské koruny, když s českými oddíly, které vedl jeho syn Břetislav, počátkem února roku 1083 překonal pevné hradby Říma a tím ukončil obléhání sídla papeže Řehoře VII. (pontifikát 1073–1084).

Papež, který byl mocenským rivalem Jindřicha IV., se s posledními zbytky svých vojáků ukryl na Andělském hradě, ale nebylo mu to moc platné. Postupně od něj začali odpadat kardinálové, kteří ho nakonec sesadili a na jeho místo povolali nového papeže Klimenta III.

(vlastním jménem Guibert z Ravenny, pontifikát 1084–1100). Ten byl vůči Jindřichovi IV. mnohem vstřícnější a neváhal ho korunovat císařem Svaté říše římské.

Jindřich IV. Řehořovi VII. nikdy nezapomněl, jak ho kdysi uvrhl do církevní klatby a jak ho roku 1077 v Canosse nechal tři dny čekat v třesuté zimě jako kajícího papeže, aby klatbu nad ním zrušil. Řehoř VII. to nakonec udělal výměnou za slib, že se římský král nebude protivit jeho moci.

Ano, Jindřich IV. nezapomněl a o pět let později se do Itálie vrátil s vojskem, aby papeže za jeho někdejší opovázlivost ztrestal. Tentokrát měl navrch on a vynutil si císařskou korunu, zatímco Řehoř VII. skončil ve vyhnanství v Salernu, kde roku 1085 zemřel, zatímco český kníže Vratislav II. byl jen o několik týdnů později císařem povýšen na krále a jeho manželka Svatava Polská se tak stala první českou královnou.

Císař tím českého vladaře odměnil nejen za věrnost i finanční a vojenskou podporu, ale jednalo se taktéž o potvrzení spojenectví Vratislava II. se sousední německou říší. A tak byl dne 15. června roku 1086 kníže Vratislav II. i s manželkou Svatavou v bazilice sv. Víta na Pražském hradě s velkou pompou korunován za českého krále (pozn. aut. královský titul Vratislav II. získal už v roce 1085). Poprvé v dějinách českého přemyslovského státu se jeho vládce dočkal takové pocty a Svatava s manželem sdílela tuto slavnostní chvíli, neboť i jí byla na hlavu vložena královská koruna.

Ale tohoto důstojenství si Vratislav dlouho neužil – jen necelých šest let. V lednu roku 1092 si vyjel na lov, ale spadl z koně tak nešťastně, že na následky těžkého zranění zemřel. Jeho třetí žena Svatava se stala vdovou.

Jeden z fiktivních portrétů české královny Svatavy Polské od malíře Jana Matejky. Její skutečná podoba není známá.

Tragicky zesnulý první český král byl pochován na pražském Vyšehradě, jenž se měl stát dalším sídlem českých pánů poté, co zde Vratislav II. v roce 1070 založil vyšehradskou kapitulou, a tím učinil toto místo novým významným centrem domácí křesťanské církve.

V době, kdy se Vratislav II. v roce 1063 oženil s polskou princeznou Svatavou, dcerou zesnulého polského panovníka Kazimíra, měl už za sebou dvě manželství. V roce 1062 však podruhé ovdověl, když mu po pěti letech zemřela jeho druhá žena Adléta Uherská, která mu porodila čtyři děti. Svatava je po svatbě přijala za své a ujala se jejich výchovy, ale s nejstarším Vratislavovým synem Břetislavem později v dobrem příliš nevycházela, neboť se snažila upřednostňovat své čtyři vlastní syny, které svému manželovi postupně povila. Z nich byl nejstarší Boleslav, který se stal úředním olomouckým knížetem, a král Vratislav si ho dokonce vybral za svého následníka.

Za touto královou volbou lze vytušit vliv Svatavy, která svého nejstaršího syna u krále protežovala. Ale Břetislavova následnická práva byla jen těžko zpochybnitelná – byl totiž starší než Boleslav. A to byl zřejmě i důvod, proč Břetislav svou polskou macechu nesnášel.

Tyto rodinné spory měly navíc i další dohru, neboť Břetislav nakonec sáhl až k brannému odporu a postavil se vůči otci, jenž mu vytrvale odmítal potvrdit nástupnická práva. A i když tento mocenský zápas mezi králem a jeho nejstarším synem nakonec skončil smírem, kralevic Břetislav z obav, že se mu bude Vratislav mstít, raději odešel k příbuzným do uherského exilu. Královna Svatava v tomto sporu jistě stála pevně za svým manželem, bylo totiž v zájmu jejího syna Boleslava, aby byl Břetislav otcem zavržen. Ale Boleslavova nástupu se nedočkala, neboť ten v roce 1091 zemřel a o necelý rok později skonal i její manžel.

Po Boleslavově smrti však král Vratislav ještě stihl novým nástupcem jmenovat svého bratra Konráda Brněnského, což bylo zcela legitimní rozhodnutí. Vratislavův a Konrádův otec, český kníže Břetislav I. (vládl 1034–1055), totiž po sobě zanechal důležité pravidlo přemyslovského nástupnického řádu, aby tak předešel možným mocenským rozbrojům v zemi. Podle tohoto pravidla se měl nástupcem zesnulého českého panovníka stát vždy nejstarší žijící Přemyslovec, což byl po králi Vratislavovi skutečně Konrád Brněnský.

Král Vratislav jako by se najednou rozpomenul na toto otcovo pravidlo, které předtím Boleslavovým následnictvím porušil. Zároveň dal opět najevo, že vzpurného syna Břetislava za svého nástupce nepovažuje.

Ale kdo ví, jak by to dopadlo, kdyby Boleslav otcovu smrt přežil. Králova vůle byla přece jen zákonem a možná by se skutečně stal novým českým panovníkem, i když by jeho strýc Konrád Brněnský měl na český knížecí stolec legitimnější právo. Ale o volbě nových vládařů měl poslední slovo sněm české šlechty a knížecích předáků a ten

v konečné fázi rozhodoval. Zda by se opravdu řídil přáním zesnulého krále, je však v tomto případě ryze teoretická otázka.

Rozhodující byla realita. Břetislav žil v uherském exilu a novým českým knížetem se po právu stal nejstarší žijící Přemyslovec a bratr zesnulého krále Konrád Brněnský. Ten ale už po necelém roce náhle zemřel a v tu chvíli byl nejstarším žijícím členem přemyslovského rodu pětatřicetiletý Břetislav, jenž se s uherskou ozbrojenou družinou po rychlém návratu do Čech a s následným souhlasem šlechtického sněmu ujal moci.

Svatavě zřejmě nezbylo nic jiného než jen pasivně přihlížet tak prudkým zvratům událostí a po nástupu Břetislava II. na český knížecí stolec se stáhla do ústraní – zřejmě na Moravu. O jejím dalším působení během osmileté vlády Břetislava II. však nemáme dostatek dobových informací. Proto nemůžeme vyloučit ani to, že se s ním nakonec smířila a podporovala jeho úsilí udržet moc i jednotu českého státu spolu se zajištěním jeho křesťanské unifikace razantní likvidací posledních zbytků pohanských kultů.

Břetislav II. však vládl jen osm let. V roce 1100 se stal obětí zákeřného atentátu, z jehož zosnování byl později obviňován bohatý a vlivný rod Vršovců.

Jak uvádí Kosmas, který poté začal psát latinsky psanou *Kroniku českou*, po smrti Břetislava II. v Čechách „vzkvetla nepravost, vypučela pýcha, rozmohla se lest, šalba a nespravedlnost“. Stárnoucí královna vdova Svatava následující rozbroje mezi členy přemyslovského rodu i jejími vlastními syny sledovala s rostoucím znepokojením. Dobře věděla, že její manžel a král Vratislav II. před smrtí usiloval o zachování jednoty celé země a toužil po silném a suverénním českém státě.

Snad s povděkem kvitovala, že Břetislav II. ještě během své vlády ustanovil za nástupce jejího syna Bořivoje, a ten si tento krok nechal potvrdit i od císaře Jindřicha IV., který Bořivojovi udělil české knížectví jako léno, čímž potvrdil Břetislavovo rozhodnutí. Ale byla to osudová politická chyba. Až dosud platilo, že panovníci sousední německé říše českým knížatům udělovali jejich zemi jako léno pouze formálně, a to vždy až ve chvíli, když už byl český vladař sněmem českých šlechticů a knížecích předáků řádně zvolen.

V případě Bořivoje mu však císař Jindřich IV. udělil české knížectví jako léno ještě předtím, než k jeho zvolení novým knížetem doma došlo, neboť v Čechách stále vládl Břetislav II.

To později vedlo k precedentu, podle kterého si další římsí panovníci osobovali právo zasahovat do vnitřních záležitostí českého státu a snažili se manipulovat s uchazeči o český knížecí stolec podle svého uvážení, bez ohledu na volbu českým sněmem a právní zvyklosti, jež v českém knížectví byly zavedeny. Pozice českého knížectví ve vztahu k německé říši a jejím panovníkům to výrazně oslabovalo, a i když český stát nikdy říšským lénem nebyl, římsí králové a císařové k němu od časů Břetislava II. přistupovali, jako by tomu bylo přesně naopak.

Dosavadní vratká suverenita českého knížectví, upevněná za Vratislava II. i ziskem královského titulu, tak mohla být kdykoli ohrožena. Zároveň to mezi Přemyslovci vedlo k domácím rozbrojům i k válečným konfliktům s německými panovníky, kteří české knížectví považovali za jim podřízené území.

O královně Svatavě víme, že se snažila těmto vnitřním rozbrojům minimálně dvakrát zabránit. Tři její synové (Břetislav, Vladislav a Soběslav) se po smrti Břetislava II. nakonec stali českými vladaři, ale

bohužel i mezi nimi vládla velká řevnivost, hrozící dokonce přerůst až v bratrovražedný boj.

Vedle nich existovaly i vladařské ambice příslušníků moravské boční větve Přemyslovců, z nichž někteří rovněž usilovali – ať právem či neprávem – o český knížecí stolec. Nakonec se to podařilo jen Svato-
plukovi, synovi olomouckého údělného knížete Oty I. Vládl sice jen krátce mezi léty 1107–1109, ale do českých dějin se stihl zapsat vy-
vražděním rodové šlechty Vršovců, k němuž došlo v roce 1108. Přemyslovci se tímto masakrem konečně zbavili svých letitých domácích
mocenských rivalů, kteří jim v minulosti svými intrikami způsobili řadu potíží, a jak už bylo řečeno, byli podezřelí i z organizace atentátu
na knížete Břetislava II.

Tak či tak, násilná smrt Břetislava II. na český knížecí stolec vynesla Bořivoje II., syna královny Svatavy. Náhoda? Nebo snad něčí úmysl urychlit vraždou Bořivojův nástup k moci? Mohla snad Svatava mít v této hře nějakou roli? O tom se můžeme jen dohadovat. Nevíme, jaké měla s Břetislavem II. vztahy, nevíme z tohoto období o ní vůbec nic. Jisté je snad jen to, že jako matka nového knížete Bořivoje II. měla mnohem větší prostor pro vlastní působení, mohla lépe ovlivňovat dění kolem sebe.

Bořivoj II. byl prý mírný a dobrosrdečný panovník, ale přesto se mu na počátku vlády podařilo odrazit pokus brněnského knížete Oldřicha o sesazení z trůnu. Oldřich byl totiž po smrti Břetislava II. nejstarší žijící Přemyslovec a z tohoto titulu si podle starého práva, stanoveného Břetislavem I., nárokoval české knížectví pro sebe. Bořivoj II. svému příbuznému odpustil, a nakonec ho ponechal alespoň na jeho brněnském údělu.

Netrvalo dlouho a Bořivojovi II. mezi moravskými Přemyslovci vyvstal další protivník. Byl jím již zmíněný Svatopluk, syn olomouckého knížete Oty I. Ten se roku 1105 v Praze pokusil o vojenský převrat, ale kníže Bořivoj II., který byl tou dobou v cizině, se včas vrátil a společně s Pražany a dalšími knížecími předáky tento pokus o puč zmařil.

Odbojníka opět nijak nepotrestal, což se mu však tentokrát stalo osudné. Svatopluk s pomocí svých příznivců podnikl v roce 1107 druhý útok na Prahu a Bořivoj II. uprchl do polského exilu. Svatopluk se ujal v Čechách vlády a k němu se přidal i Bořivojův bratr Vladislav, s nímž se vypuzený kníže již předtím rozešel ve zlém.

Pro královnu Svatavu to musely být velice těžké časy. Svatopluk byl sice uzurpátorem, přesto však její syn Vladislav stál při něm. Jak se za této situace mohla zachovat? Zřejmě se opět stáhla do ústraní a vyčkávala, jak další rozbroje dopadnou, a když v roce 1109 dostihla Svatopluka pomsta Vršovců (vyvraždění rodu nebylo důsledné), z nichž jeden kníže zavraždil, přihlásil se o nástupnická práva Vladislav a stal v čele knížectví.

Ale ani vypuzený kníže Bořivoj II. nehodlal zůstat stranou a s pomocí intervenčního pol-

*Manžel Svatavy Polské
a první český král Vratislav II.*

ského vojska se pokusil dobýt Prahu. K městu navíc přitáhl i bratr zavražděného Svatopluka, olomoucký kníže Ota II., který se rovněž dožadoval nástupnictví. Mezi Přemyslovci hrozila válka. Do vzniklé situace vstoupil čtvrtý účastník – nový německý panovník Jindřich V. Ten sebral vojsko, s nímž se v Čechách rozhodl udělat pořádek, a v Rokycanech si pozval všechny tři rozvaděné Přemyslovce ke smírčímu jednání.

Dá se předpokládat, že královna Svatava do této situace nemohla nijak zasahovat. Dva zneprátelení synové a jejich olomoucký bratranec byli nad její síly, neboť každý z nich se dožadoval nástupnictví. Ke komu se přidat?

Německý král Jindřich V. tyto spory vyřešil po svém. Na smírčím rokování v Rokycanech Vladislava I. potvrdil za nového českého knížete, Bořivoje nechal zatknout a na řadu let uvěznit v Německu a Ota II. skončil na další tři roky v internaci na hradě Křivoklátě. Teprve po okázalém smíření s Vladislavem I. byl propuštěn a byl mu nakonec vrácen i jeho olomoucký úděl.

Vladislavovi I. však vyvstal jiný rival. Byl jím jeho mladší bratr Soběslav, který už dříve podporoval návrat Bořivoje II. k moci. Ale díky zákroku německého krále to dopadlo jinak a Soběslav z obav, že se mu bratr bude mstít, nakonec utekl do Polska. Tam požádal polského panovníka Boleslava III. o novou vojenskou pomoc a ten mu vyhověl. Vtrhnul do Čech, ale k Praze se nedostal. Nakonec se vrátil zpět, i když v severním příhraničí jeho vojsko Vladislavovy oddíly porazilo.

Královna Svatava těžce nesla tento nový rozkol mezi vlastními syny a vložila se do něj. Přemluvila knížete Vladislava I., aby mladšího bratra přijal z polského exilu zpět domů. Ten matce vyhověl, sám měl totiž obavy, že by se intervence polského panovníka mohla opakovat. Sobě-

slavovi daroval úděl v Žatci v domnění, že v českém knížectví konečně zavládne klid.

Psal se rok 1115, domácí půtky byly konečně zažehnány. Ale ne na dlouho.

Brzy nato byl totiž z německého vězení Bořivoj II. propuštěn a vrátil se zpět do Čech. V roce 1117 se opět ujal vlády, kterou mu – údajně dobrovolně – Vladislav I. přenechal a stáhl se do ústraní.

O jeho dobrovolné rezignaci však můžeme pochybovat. Spíše k ní byl donucen, ale kým, to není známo. Mohl to být německý král, který Bořivoje II. chtěl využít pro vlastní mocenské záměry, mohla to být i česká šlechta, která se v čele se Soběslavem postavila na Bořivojovu stranu. V pozadí této výměny vlády však mohla stát i královna Svatava, která v nejstarším synovi spatřovala právoplatného českého knížete.

Ale Bořivoj II. tuto druhou šanci promarnil a o tři roky později ho Vladislav I. opět svrhnul a Bořivoj II. pak svůj život dožil v exilu, kde také v roce 1124 zemřel. Vladislav I. se sice roku 1120 v Čechách opět ujal moci, ale jeho návrat rozdmýchal staré spory s mladším bratrem Soběslavem.

Ptáme-li se proč, pak pravdě bude asi nejbližší fakt, že Vladislavovi I. zazlival jeho závislost na německém králi, díky jehož rozhodnutí se před léty ujal v Čechách vlády. Soběslav zřejmě vždy za legitimního českého panovníka považoval Bořivoje II., který byl nejstarší, a nyní byl opět nucen odejít ze země. Soběslav se s tím nemohl smířit a jeho vztahy s Vladislavem I. se zhoršily natolik, že mezi nimi hrozil bratrovražedný střet, neboť za Soběslavem stála i část české šlechty.

Jenomže poté, co Bořivoj II. v Uhrách zemřel a Vladislav I. těžce onemocněl, se nástupnická otázka v Čechách opět stala prvořadým

politickým problémem. Olomoucký kníže Ota II. spěchal na pražský Vyšehrad, neboť věděl, že Vladislav I. mladšího bratra nechce potvrdit svým následníkem. Soběslav byl pro něj jen rebelantem, vždy stojícím proti němu. Před Otou II. se tak otevírala reálná možnost, že následnictví získá on, čemuž byl i umírající kníže zpočátku nakloněn. Ale do Prahy spěchal i Soběslav, kterému neuniklo, o co se tu hraje, a požádal o pomoc svou matku Svatavu.

Královna měla na následnictví jednoznačný názor. Dva její synové se již stali českými vladaři, tak proč to upírat třetímu? Navíc by nástupnictví zůstalo v přímé knížecí linii, což považovala za zcela legitimní i žádoucí.

Svatava se teď znesvářené syny již podruhé pokusila usmířit. Poprvé se jí to sice nepodařilo, ale teď byla situace jiná. Vládnoucí kníže umíral a další zajištění vlády v českém státě záviselo na jeho rozhodnutí, komu předá moc. Olomoucký kníže Ota II. se spoléhal na podporu německého krále, zatímco Soběslavova zahraničně-politická orientace směřovala více do Polska, odkud Svatava pocházela, což byl zřejmě další důvod, proč se nyní rozhodla Soběslava v jeho následnických nárocích podpořit. Dynastický zájem navíc vyžadoval, aby moc nad českým knížectvím zůstala v rodině.

Zatímco Soběslav mezi českou šlechtou hledal spojence, aby v rozhodné chvíli mocensky zakročil, královna Svatava kvůli obavám z rozpoutání bratrovražedné války navštívila Vladislava I., ležícího již na smrtelné posteli, aby ho již podruhé přiměla ke smíru s bratrem. Kosmas ve své *Kronice české* popsal, jak staříčká královna prosila o zachování míru v zemi: „Právem se zajisté rmoutím, že divoká lítice v této zemi vládne a vás, bratry kdysi svorné, k boji rozněcuje.“ Zároveň ho